

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Розробка соціально-економічного механізму розвитку громади»
(за матеріалами Лука-Мелешківська сільська рада, с. Лука–Мелешківська,
Вінницький район, Вінницька область)**

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-21з(м),
Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
зачної форми навчання

Анни
Дмитрук

Науковий керівник
д-р. екон. наук, професор

Наталія
Корж

Гарант освітньої програми
канд. наук з держ. управління, доцент

Ірина
Ніколіна

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	5
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СЕЛА ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКА	
2.1. Організаційно-економічна характеристика Лука-Мелешківської ОТГ.....	20
2.2. Скоринговий аналіз збалансованості реалізації соціально- економічних функцій Лука-Мелешківської ТГ.....	30
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКОЇ ТГ	
3.1. Усунення функціональних дисбалансів між селами Лука-мелешківської ТГ на основі проєктного підходу.....	38
3.2. Розробка системи моніторингу розвитку Лука-Мелешківської ТГ.....	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні соціально-економічні явища та процеси розвитку сільських територій змушують під новим кутом подивитися на проблеми сільської спільноти у контексті вироблення нових підходів, механізмів та напрямів державної підтримки та регулювання. Втрата сільськими територіями свого соціально-економічного призначення у сфері організації та здійснення аграрних відносин може призвести до непередбачуваних наслідків для економіки та соціальної сфери. У зв'язку з цим стратегічним завданням на перспективу будуть проведення структурних та функціональних трансформацій сільських територій, а також надання їм нових властивостей і характеристик, що дозволяють адаптуватися до зовнішніх соціально-економічних умов, що змінюються. Наголошуючи на необхідності вироблення якісно нових підходів до організації функціонування організаційно-економічного механізму багатofункціонального розвитку сільських територій, потребують розробки інструменти, що дозволяють реалізовувати сільськими територіями нові функції за збереження традиційних. Це дозволить не лише збалансувати параметри соціального та економічного розвитку села, а й надати їм нового функціонального статусу, а й логічним чином «вбудувати» території сільського типу в архітектуру аграрних соціально-економічних систем та закласти передумови для формування образу «села майбутнього».

Проблематика сталого, збалансованого соціально-економічного розвитку сільських територій здобула достатній рівень свого наукового забезпечення. Загальні теоретико-методологічні підходи до розвитку територій сільського типу знайшли свій відбиток у роботах Вольської О., Жилінської О., Зінчук Т., Бруль М., Лазаревої О. та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення

організаційно-економічного механізму багатфункціонального розвитку сільських територій.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку та послідовне вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань, що визначають логіку та структуру кваліфікаційної роботи:

- систематизувати теоретичні основи формування економіко-соціального механізму розвитку села;
- визначити тенденції та проблеми розвитку с.Лука-Мелешківська;
- обґрунтувати методичний підхід до оцінки функціональності с.Лука-Мелешківська, зробити висновки;

Предметом дослідження підходи до вдосконалення відповідного організаційно-економічного механізму, що забезпечує розкриття нових функцій сільської місцевості за збереження традиційних.

Об'єктом дослідження є процес розвитку с.Лука-Мелешківська.

Методи дослідження: абстрактно-логічний, монографічний, системний, структурний, структурно-функціональний, економіко-статистичний, експертні оцінки.

Наукова новизна полягає в удосконаленні організаційно-економічного механізму розвитку села, орієнтованого на усунення функціональних дисбалансів соціально-економічного розвитку сел, які входять до ОТГ.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблені інструменти, рекомендації та підходи можуть бути використані органами місцевого самоврядування при розробці та виконанні стратегічних програм та локальних проєктів підтримки сільського господарства та соціально-економічного розвитку сільських територій.

Основні положення кваліфікаційної роботи були апробовані на двох конференціях, за результатами яких видано дві статті [32,49].

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота займає 54 сторінки основного тексту, містить 11 таблиць, 7 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Розвиток сільських територій у сучасний час є викликом, який вимагає не лише практичної реалізації, але й виокремлення концептуальних напрямків для якісних трансформацій структури та інституцій. Слід зауважити, що проблеми, пов'язані з розвитком сільських територій, можуть бути розділені на кілька категорій, враховуючи їхнє місце розташування, галузеву специфіку та особливості функціонування відповідних інститутів. Ця сегментація проблем виокремлена для більш точного аналізу, і вона ґрунтується на системі незмінних умов. По-перше, сільські території, які є периферійними у географічному аспекті, в деякому розумінні відокремлені від міст. У сучасній центр-периферійній системі сільські території виконують функції забезпечення та буферу. Основні ролі, які вони виконують, полягають в:

- забезпеченні ресурсної бази для сільськогосподарського виробництва;
- використанні природних ресурсів;
- постачанні міст демографічними ресурсами.

Під час реформ та кардинальних змін в сільських територіях, ми стали свідками руйнування традиційних механізмів функціонування і розвитку, знесення усталених систем населення, інфраструктури та матеріального забезпечення. У цей період відбулася масова еміграція населення та фахівців до міст. Під час війни та внаслідок демографічних процесів сільські території зазнали якісного погіршення умов. Проте сільські території генерують в собі систему самовідновлення та саморозвитку. Незважаючи на трансформації, які відбуваються всередині, ці території демонструють дивовижну внутрішню стійкість. Тому важливо використовувати цей потенціал для формування та впровадження концептуальних стратегій розвитку сільських територій.

Також, галузева спеціалізація впливає на параметри розвитку сільських територій, і слід відзначити, що не всі сільські території мають сільське господарство як домінуючу галузь економіки.

В інституційному аспекті – сільські території – це авансена функціонування різноманітних інститутів суспільного та приватного характеру. За ретроспективний період сільські території втратили колективні форми виробничих інституційних структур. Було введено сервітути приватної власності на землю та результати праці. Виникли коопераційні, інтеграційні та кластерні інститути організації сільськогосподарського виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Разом з тим ускладнилася структура контролюючих, керуючих, координаційних та забезпечуючих інститутів.

Як зазначає Р.В. Клінцевич, пріоритетами інституційних перетворень на рівні сільських територій можна вважати:

- підвищення ефективності механізмів партнерства аграрних бізнес-структур;
- розробку нових механізмів та моделей моніторингу та стратегічного розвитку територій сільського типу та сільських спільнот;
- розвиток інституцій четвертинного сектора економіки та активне використання нематеріальних факторів виробництва, насамперед знань, технологій бізнес-діяльності, їх обміну та модифікації;
- «пом'якшення» дисбалансів галузевого розвитку;
- структурні елементи інституційного середовища функціонування сільських територій;
- підвищення якості життя забезпечення сільського населення та комплексний розвиток сільських територій [5].

Сільські території мають стратегічно важливу роль у сучасній державі ринкового типу, і це підтверджується різноманіттям функцій, що їх виконує село. Функціональна значущість сільської місцевості грає вагомую роль, де важливість їх важко переоцінити. Село, зазначає Панов М. М., це багатфункціональна система суспільства, воно не лише задовольняє потребу

городян у продовольстві, а промисловість – у сировині, а й виконує низку найважливіших народногосподарських функцій. Проведений огляд літератури дозволив виділити такі основні функції села (табл. 1.1) [8].

Таблиця 1.1 - Характеристика функцій сільських територій

Назва функції	Завдання
Життєзабезпечуюча	Створення для сільського населення необхідних умов для побуту, проживання, організації праці та відпочинку, лікування.
Політична	Підтримка поміж сільського населення політичної стабільності та толерантності
Виробнича	Задоволення потреб суспільства в сільськогосподарській сировині для переробної промисловості та продовольства, вирішення проблем імпортозаміщення
Соціально-демографічна	Відтворення населення на території села, підвищення рівня зайнятості, збільшення рівня зайнятості та тривалості життя
Екологічна	Забезпечення підтримки екологічного балансу
Просторово-комунікаційна	Створення інфраструктурного забезпечення сільської території, обслуговування доріг, каналів зв'язку, мереж електропостачання, тощо.
Культурна та етнічна	Створення поміж селян духовних цінностей, дотримання та збереження національно-культурних традицій, розвиток агро-туризму, охорона пам'яток природи, історії та культури
Рекреаційна	Створення умов для відновлення здоров'я, відпочинку

Наведені функції сільських територій мають забезпечити сталий їх розвиток, при реалізації соціального захисту сільського населення, збереження природних засад життєдіяльності. Сукупність всіх функцій села є відносно стійким розвитком сільської місцевості, за збереження природних основ життєдіяльності та забезпечення соціальної захищеності всіх верств населення. На наш погляд, базові складові сталого розвитку сільських територій можна подати так (рисунк 1.1).

Рисунок 1.1 – Базові складові сталого розвитку села

Значимість функціональних структурних елементів сталого розвитку села дозволяє сьогодні створити такі ресурси та гарантії державі, які не може дати жодна суспільно-економічна сфера, жодна галузь економіки.

Резюмуючи, можна назвати такі значні чинники сталого розвитку сільських територій: стратегічна значимість географічного, гео економічного і геополітичного становища; можливості отримання для села різних форм підтримки (ресурсної, інституційної та фінансової); транспортно-логістична інфраструктура та транзитний потенціал; туристично-рекреаційний потенціал із комфортними умовами природного середовища; трудовий потенціал (наявність освітніх, наукових та науково-виробничих установ, кваліфікованої робочої сили); у перспективі суттєве зростання коопераційних зв'язків між регіонами країни.

Поліфункціональність села набуває особливої ваги через те, що сьогодні жодна галузь економіки, жодна суспільно-економічна сфера не створює ресурсів і не забезпечує при цьому гарантії для держави. З одного боку, множинність функцій села відображають рівень розвитку соціально-економічної сфери держави, а з іншого, є індикатором стану продовольчої

незалежності держави, життєвого рівня та матеріального добробуту населення, культурного та духовно-морального життя всього суспільства.

Соціально-економічний розвиток сільських територій є процесом, спрямованим на поліпшення економічного і соціального стану цих регіонів, з мінімізацією негативного впливу на навколишнє середовище та задоволенням потреб сільського населення та держави.

Соціально-економічний розвиток сільських територій представляє собою біо-еколого-соціально-економічну систему, яка функціонує за межами міських центрів і відрізняється відмінним природно-екологічним, соціальним, економічним та інституціональним оточенням та населенням, яке проживає на цих територіях та реалізує свій потенціал для задоволення індивідуальних і суспільних потреб.

Дослідження сільських територій включає в себе різні методи:

1. Економічний - включає в себе оцінку економічних показників сільської економіки, таких як підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення рівня зайнятості сільського населення і впровадження екологічно чистих технологій.
2. Соціальний - включає в себе заходи для поліпшення якості життя сільського населення, підвищення рівня освіченості і підтримки соціальної та транспортної інфраструктури.
3. Екологічний - оцінює заходи збереження природи, використання біотехнологій та вплив людської діяльності на навколишнє середовище, включаючи викиди і забруднення.

Цей комплексний підхід дозволяє розглядати сільські території з різних точок зору та розробляти стратегії розвитку, які враховують всі аспекти сільського розвитку.

Регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій має бути визначальним елементом національної стратегії розвитку, оскільки сучасний стан розвитку українського села відзначається відсутністю

системного підходу до розв'язання проблем і обмеженою науковою та практичною базою для аналізу сільських територій.

Основними аспектами розвитку сільських територій, що визначають їх сутність, є:

- оцінка цінності робіт та послуг, які надає сільське господарство з метою визначення їх важливості для зовнішніх користувачів;
- визначення постачальників сировини та матеріалів, які необхідні для сільського бізнесу (наприклад, наявність необхідного посівного матеріалу, добрив та інших ресурсів);
- активи, які створюються сільськими господарствами для надання цінних послуг та задоволення потреб як власної громади, так і зовнішніх користувачів;
- фінансова модель сільської громади, яка визначає структуру витрат і джерела прибутку [15].

Основними завданнями для розвитку села є:

1. Отримання комплексної картини функціонування господарства та узгодження різних поглядів на динамічний бізнес;
2. Мобілізація капіталів через інвесторів або кредиторів, накопичення прибутку від продажу та його використання в поточній діяльності;
3. Зменшення витрат на виробництво та підвищення якості;
4. Розробка бізнес-плану для кожного сегмента ринку села з метою втілення комплексної стратегії розвитку землекористування;
5. Координація зусиль місцевих органів влади, суб'єктів господарювання, інвесторів, наукових та технічних центрів для виробництва конкурентоздатної продукції та виходу на ринки [14].
6. Основною метою впровадження моделі розвитку сільського господарства є забезпечення доступу всіх верств сільського населення до економічних переваг, які виникають від підвищення рентабельності та різноманітності господарської діяльності. Це сприятиме створенню міцної взаємодії між всіма суб'єктами виробництва матеріальних благ і послуг на сільських

територіях з метою адаптації до навколишнього середовища та задоволення потреб селян. Такий підхід відкриває нові можливості для повноцінної участі сільського населення у сільському господарстві, допомагаючи подолати його диспропорції та забезпечити балансування структури.

7. Сільські території мають виконувати різноманітні функції, включаючи ефективне та конкурентоздатне виробництво, раціональне використання ресурсів, збереження природних ресурсів, підтримку росту сільського населення, забезпечення зайнятості та покращення якості життя. Вони також сприяють впровадженню інновацій та покращенню інфраструктури, а також активізації діяльності сільських громад та розвитку особистості селян. У процесі цього також формуються національна ідентичність і культурні традиції, що сприяють вихованню почуття патріотизму.

Для української сільської економіки важливими напрямками державного регулювання є:

1. Забезпечення соціальної складової у ринковій економіці сільського господарства, створення системи соціальних гарантій і захисту для мешканців сільських районів.
2. Розвиток ефективних державних та приватних секторів сільськогосподарської економіки, впровадження та захист прав власності, розвиток різноманітних галузей економіки.
3. Створення системи законодавчого регулювання ролі держави, виконання норм Земельного, Податкового і Трудового кодексів.
4. Створення умов для розвитку конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції.
5. Сприяння росту конкурентоздатних та різноманітних видів виробництва, фінансування промислових та сільськогосподарських організацій.
6. Збереження і підтримка розвитку науково-аграрного потенціалу, підтримка інновацій та модернізація матеріально-технічної бази сільського господарства.
7. Розвиток промислових підприємств, обслуговуючих кооперативів, баз

зберігання та холодильного господарства в сільських районах.

8. Проведення гнучкої зовнішньоекономічної політики для захисту внутрішнього ринку від низькоякісної конкуренції [42].

Необхідно проводити реформування місцевого самоврядування та організації влади на основі конституційних та законодавчих норм України, а також враховуючи положення Європейської хартії місцевого самоврядування.

Ці реформування повинні дотримуватися таких визначальних принципів:

1. Принцип верховенства права: всі дії і рішення повинні ґрунтуватися на законодавчих нормах;
2. Прозорість і відкритість: процеси прийняття рішень і управління повинні бути доступні громадськості;
3. Повсюдність місцевого самоврядування: воно повинно охоплювати всі території країни;
4. Принцип субсидіарності: прийняття рішень та виконання функцій належать на першому ряду до місцевих органів;
5. Доступність публічних послуг: мають забезпечувати доступ до необхідних соціальних послуг для громадян;
6. Підзвітність та контроль: органи місцевого самоврядування повинні бути відповідальними перед територіальною громадою;
7. Підконтрольність органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади в питаннях дотримання конституційних та законодавчих норм України;
8. Забезпечення правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування;
9. Державна підтримка місцевого самоврядування;
10. Партнерство між державою та місцевим самоврядуванням для сприяння сталому розвитку територій [21].

Для вирішення проблем на рівні територіальних громад важливо об'єднати зусилля громад та їхніх територій та отримати фінансову підтримку від держави. З цією метою було прийнято два закони України: «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і «Про співробітництво

територіальних громад». Незважаючи на те, що Конституція України надає право мешканцям сіл на добровільне об'єднання в єдину територіальну громаду та формування органів місцевого самоврядування, механізм вирішення цього питання на законодавчому рівні до цього часу не був визначений.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» спрямований на створення правових умов для посилення гарантій місцевого самоврядування, сприяння створенню дієздатних територіальних громад, формування ефективних рад та їхніх виконавчих органів з метою поліпшення задоволення потреб громадян, надання їм якісних соціальних послуг, забезпечення сталого розвитку відповідних територій та ефективного використання бюджетних коштів.

Закон України «Про співробітництво територіальних громад» розроблено на основі європейського досвіду та визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування, контролю, а також підстави та особливості припинення співробітництва.

Чинне українське законодавство передбачало лише загальні принципи міжмуніципального співробітництва, але не включало в себе правові норми, що б забезпечували здійснення такого співробітництва.

Також, важливу роль у розвитку територіальних громад в Україні відіграє Закон України «Про засади державної регіональної політики». Цей Закон встановлює основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні принципи державної регіональної політики як невід'ємну частину внутрішньої політики України.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статусу старости села, селища» визначає нове поняття – «старостинський округ». Це частина території об'єднаної територіальної громади, яка була створена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і на якій розташовані один або декілька

населених пунктів, за винятком адміністративного центру об'єднаної територіальної громади. Такий старостинський округ визначається сільською, селищною або міською радою з метою представництва інтересів мешканців цих населених пунктів та має старосту, якому надані певні повноваження та правовий статус.

До основних принципів децентралізації та посилення місцевого самоврядування входять такі:

- розгляд альтернативних варіантів у зваженні на втрати та вигоди, що виникають від об'єднання;
- спонукання активізації місцевої громади та самоорганізації широких мас населення;
- розумний розподіл виробничих та фінансових ресурсів, які виділяються державою;
- підвищення відповідальності органів влади на всіх рівнях у виконанні соціально-економічної та екологічної політики держави.
- створення сприятливих умов для відродження економічної активності через реформування податкової системи та передачу у приватну власність державних структур, які існують завдяки субсидіям і дотаціям [16].

Управління фінансами об'єднаних територіальних громад має свою специфіку, і ця специфіка обумовлена кількома важливими чинниками. По-перше; управління призводить до посилення контролю над наповненням бюджету та стимулює змагальність адміністративних одиниць у забезпеченні повноцінного бюджету об'єднаної територіальної громади. По-друге, в Україні немає попереднього досвіду управління фінансами об'єднаних територіальних громад, що ускладнює процес реформування місцевих фінансів і створює труднощі у розв'язанні поточних проблем управління фінансами об'єднаних територіальних громад. Проте це також відкриває можливості для вирішення спадкових проблем і боротьби з корупцією у сфері місцевих фінансів. По-третє, введені прямі міжбюджетні відносини між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державним бюджетом, що гарантує об'єднаній

громаді обсяг міжбюджетних трансфертів на підставі універсальної формули. Однак важливо, щоб такі трансферти були достатніми для фінансування передусім соціальної сфери об'єднаної громади, оскільки інші джерела фінансування можуть бути ускладненими для здобуття. По-четверте, бюджет об'єднаної територіальної громади концентрує значні фінансові ресурси. Таким чином, створюється потужний ресурс, який може суттєво вплинути на соціально-економічний розвиток громади. Важливим стає якісне планування розвитку об'єднаної громади та спрямування ресурсів на визначені пріоритети.

Водночас, сучасна розбудова сільських територій має базуватися на принципах інклюзивного людиноцентричного розвитку сільських, селищних громад, що забезпечує:

- комфортне проживання людини, родини, важливою умовою якого є розвинена і сучасна соціальна, комунальна, транспортна, інженерна інфраструктура, адаптована до останніх технологічних досягнень та індивідуальних потреб мешканців;
- розвиток людського потенціалу через забезпечення потреб населення в освітньому, культурному, фізичному, духовному збагаченні, поширення цифровізації, електронних послуг та сервісів в сільській місцевості;
- реалізацію трудового потенціалу членів громад через гідну працю належного фахового та кваліфікаційного рівнів, яка забезпечує добробут їх та членів їх сімей;
- реалізацію підприємницької ініціативи у галузях реального сектору економіки, сфері надання послуг та у спосіб індивідуальної самозайнятості;
- сталий розвиток сільських населених пунктів шляхом створення таких умов, за яких економічне зростання, матеріальне виробництво та задоволення потреб сучасного суспільства відбуваються в межах, що забезпечують відновлення екосистем і не ставлять під загрозу життєздатність теперішніх та майбутніх поколінь [17].

Тому доцільними є регіональні ініціативи щодо внесення змін до:

– Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» щодо імплементації функціональних типів територій загалом та пропонуваніх типів переважно сільських територій зокрема, як об'єктів базових геопросторових даних з прив'язкою до трансформованої системи адміністративно-територіального устрою держави;

– Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо встановлення критеріїв, параметрів їх показників та алгоритму ідентифікації функціональних типів територій включаючи імплементацію пропонуваніх типів переважно сільських територій; визначення правового режиму відповідних функціональних типів та підтипів територій; запровадження Державного реєстру проблемних (неблагополучних) сільських територій, а також встановлення порядків ведення їх моніторингу та стимулювання розвитку.

В умовах глобалізації та зміни технологічних укладів відбувається зміщення позицій і ролі міських та сільських регіонів у розвитку економіки. Якщо раніше віднесення території до типу міської ап'орі обумовлювало її сильніші позиції розвитку, то сьогодні не все так однозначно.

Сільські території набувають конкурентних переваг зокрема, в контексті розробки відтворювальних джерел електроенергії, запровадження нових підходів до виробництва продовольчих товарів та використання природних ресурсів, заснованих на інноваціях. Окремі сільські регіони активно включилися у процес економічного розвитку на таких умовах, випереджаючи за низкою показників навіть сусідні міські райони, проте інші не мають можливостей та потенціалу для адаптації до нових вимог.

Проблема вироблення підходів до типологізації територій та формування ефективної методики ідентифікації територій окремих типів особливо актуальна для України в контексті реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки.

Зважаючи на відсутність суттєвих напрацювань у цій сфері в Україні, доцільним є вивчення успішного досвіду розвинених країн для його адаптації

до вітчизняних умов та практичної реалізації. Сьогодні розробка методики ідентифікації міських та сільських територій у світі здійснюється не тільки державами, а й на наднаціональному рівні. Найбільшими досягненнями в цій сфері характеризуються ЄС та ОЕСР. Ними розроблено декілька методик ідентифікації територій, які різняться за двома критеріями:

1) за показниками, в результаті аналізу яких територію відносять до сільської або міської;

2) за рівнем територіальних одиниць, які здебільшого визначаються згідно затвердженого стандарту територіального поділу країн для статистичних цілей NUTS. Номенклатура NUTS включає п'ять рівнів територіальних одиниць:

-три регіональні (NUTS 1 (суб'єкти федерації, автономні утворення, великі регіони), NUTS 2 (провінції, департаменти, урядові округи), NUTS 3 (графства, префектури));

-два місцеві рівні (LAU 1 і LAU 2) .

Основою регіональної типологізації ОЕСР є розроблений методичний підхід до визначення функціонального типу адміністративно-територіальних одиниць рівня LAU 2, до якого в різних країнах віднесено населені пункти та муніципалітети. Згідно запропонованої методики, типізація проводиться за показником густоти населення, тобто територіальна одиниця класифікується як сільська, якщо густота населення на її території складає менше 150 осіб на км². Попри простоту застосування, такий підхід має суттєвий недолік – неврахування нерівномірності заселення територій країн. Наприклад, столиця Чорногорії Підгориця, де проживає майже 1/3 населення країни, характеризується щільністю населення менше 150 осіб на км², тому класифікується як сільська територія [24]. Утім проведення типізації міських та сільських територій в розрізі територіальних одиниць рівнів LAU 1 та LAU 2 загалом не можна вважати доцільним через значну подрібненість території, постійні та динамічні зміни на цьому рівні, а також вплив процесів субурбанізації, який результується певним «розмиванням» кордонів між

містом та селом [23]. Окрім цього, аналіз на цьому рівні не дозволить забезпечити врахування впливу зовнішніх чинників, оскільки результуватиметься значним ускладненням процесу дослідження.

Тому на основі типології території рівня LAU 2 ОЕСР проведено також регіональну типологію територій країн на рівні TL 3 (територіальна класифікація ОЕСР, яка відповідає рівню NUTS 3 у класифікації ЄС).

Цей підхід ґрунтується на аналізі двох показників:

1) частки населення, яке проживає у містах та сільській місцевості – в результаті регіони класифіковано на: переважно міські – регіони, де більше 75% населення проживає у містах; проміжні – регіони, де у містах проживає 51-75% населення; переважно сільські – регіони, де більше 50% населення проживає на сільській території [24];

2) наявності важливих міських центрів у регіоні – в результаті врахування показника переважно сільський регіон, який містить міський центр з населенням більше 200 000 жителів, що становить щонайменше 25% населення регіону, стає проміжним; а проміжний регіон, який містить міський центр з більше 500 000 жителів, що становить щонайменше 25% населення регіону, стає переважно міським. Таким чином, в методиці зроблено спробу врахувати роль великих міст як «стимуляторів» економічного розвитку навколишніх територій.

Загалом, запропонована методика характеризується суттєвими перевагами, оскільки, ґрунтуючись на визначенні питомої ваги населення у міських чи сільських громадах, вона дозволяє обґрунтувати відмінності у веденні економічної діяльності в різних регіонах та врахувати особливості розвитку ринку праці на різних територіях.

Натомість її недоліком є неврахування впливу великих міст у сусідніх адміністративно-територіальних формуваннях на розвиток регіону. Враховуючи те, що об'єктом аналізу є адміністративно-територіальні одиниці типу NUTS 3, яким в Україні відповідають райони, слід говорити про доцільність аналізу такого показника, адже регіони цього типу є невеликими

за розмірами адміністративними одиницями з чисельністю жителів 150-800 тис. осіб, тому наявність навіть у сусідньому регіоні великого міста або навіть міської агломерації матиме суттєвий вплив на розвиток навколишніх територій.

Щоб оптимізувати існуючу методику та врахувати показник доступу до великих міських центрів, регіональну типологію ОЕСР було розширено шляхом додавання ще одного критерію – часу руху автомобіля, необхідного 50% населення регіону для досягнення міста⁷ з чисельністю жителів понад 50 тис. осіб (до уваги, в Україні міста з понад 50 тис. мешканців віднесено до міст обласного значення). Як видно, додатковий критерій не впливає на типи регіонів, передбачені регіональною типологією ОЕСР для територій рівня NUTS 3.

За допомогою розширеної типології відбувається лише додаткова диференціація проміжних та сільських регіонів на віддалені або близькі до міста. В результаті розширеної регіональної типізації виділено п'ять типів регіонів: переважно міський, проміжний близький до міста, проміжний віддалений, переважно сільський близький до міста, переважно сільський віддалений. Врахування відстані адміністративно-територіальних формувань до великих міст дозволяє виявити так звану «групу ризику» – віддалені сільські регіони.

Відповідно до регіональної типології ОЕСР, у Північній Америці сільськими визнано 74% регіонів рівня NUTS 3, з них віддаленими сільськими регіонами є більше $\frac{1}{2}$ (зокрема, у Канаді 74% сільських територій є віддаленими, що пов'язано з природно-географічними характеристиками території країни), у ЄС сільськими є 35% регіонів країн, з них 14% - віддалені (у цих регіонах проживає 5% населення ЄС).

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СЕЛА ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКА

2.1. Організаційно-економічна характеристика Лука-Мелешківської ОТГ

Лука-Мелешківська територіальна громада Вінницького району Вінницької області була створена в 2017 р. в наслідок об'єднання Лука-Мелешківської, Іванівської, Яришівської сільських рад. З 2020 року, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.20 №707-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Вінницької області» до складу Лука-Мелешківської територіальної громади увійшли 6 територіальних громад, утворених 13 населеними пунктами, з адміністративним центром громади – селом Лука-Мелешківська. До складу об'єднаної громади увійшли: Лука-Мелешківська територіальна громада: с. ЛукаМелешківська, с. Прибузьке, с. Тютки; Іванівська територіальна громада: с. Іванівка, с. Цвіжин; Сокиринська територіальна громада: с. Сокиринці; Парпуровецька територіальна громада: с. Парпурівці, с. МайданЧапельський, с. Хижинці; Пилявська територіальна громада: с. Пилява; Яришівська територіальна громада: с. Яришівка, с. Студенниця, с. Лани [50].

Лука-Мелешківська розташована на відстані 10 км від міста Вінниці та має налагоджене транспортне сполучення з містом, транзитним вузлом Південно–Західної залізниці (станція – Тюшки).

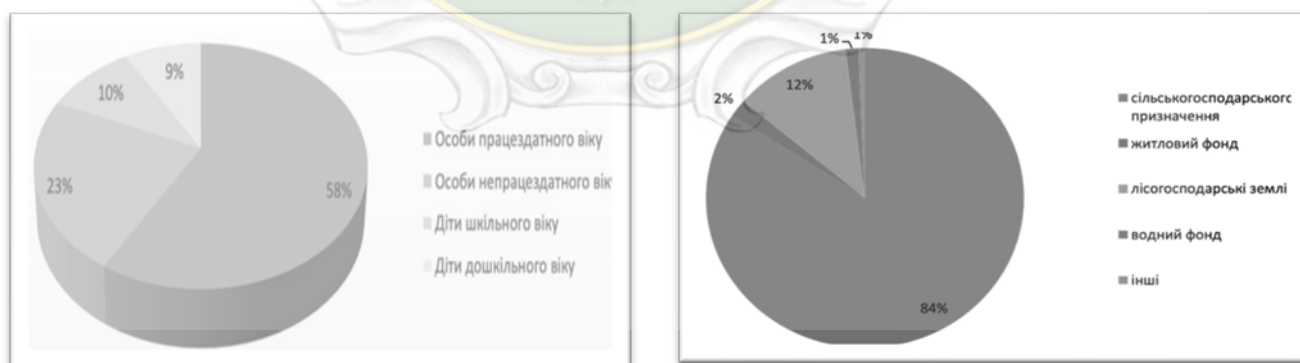

Рисунок 2.1 – Структура населення за віком та земель Лука-Мелешківської ТГ

Основним ресурсом Лука-Мелешківської громади є землі сільськогосподарського призначення. Серед усіх категорій земель громади вони займають найважливіше економічне значення і становлять 11571,71 га.

Основною проблемою громади є стихійні сміттєзвалища, забруднення гідросфери скидами стічних вод промислових підприємств і комунально-побутовими стічними водами, які потребують невідкладної санації та рекультивації, оскільки є джерелом відчутної екологічної небезпеки та соціальної напруги.

Мережа медичних закладів у Лука-Мелешківській територіальній громаді представлена центром первинної медико-санітарної допомоги у складі: Лука-Мелешківська амбулаторія загальної практики сімейної медицини, фельдшерсько-акушерські пункти по селам, що входять до складу ОТГ.

Для задоволення освітніх потреб населення функціонують заклади загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти. В селі Лука-Мелешківська розташовані: опорна школа, в якому у 24 класах навчається 546 учнів; заклад дошкільної освіти «Веселка», де навчається 221 вихованець. Так само є заклади загальної середньої освіти до 9 класів та заклади дошкільної освіти по селам ОТГ. Крім того, на території ТГ працює Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Лука-Мелешківської сільської ради.

В Лука-Мелешківській ТГ на обліку перебувають 137 дорослих та дітей з інвалідністю. Крім того, зареєстрований 124 ветеран АТО, внутрішньо переміщені особи на обліку не перебувають. Створено центр надання адміністративних послуг (ЦНАП), який забезпечує надання послуг населенню територіальної громади. Існує додаткова послуга мобільного адміністратора, що може обслуговувати населення під час виїздів на дім.

Мережа закладів культури нараховує 11 клубних закладів, 4 бібліотеки, школу мистецтв у селі Лука-Мелешківська.

Лука-Мелешківська територіальна громада має свій власний сайт та сторінку у соціальних мережах.

Загалом, вся діяльність Лука-Мелешківської територія, штатний розпис, положення про структурні підрозділи та посадові інструкції (рис.2.2)

Рисунок 2.2 – Послідовність регламентаційних дій для забезпечення діяльності територіальної громади

Апарат управління Лука-Мелешківської територіальної громади представлений на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 – Організаційна структура виконавчого апарату Лука-Мелешківської територіальної громади

Лука-Мелешківська територіальна громада задекларувала свою місію, яка полягає в такому: «Тиха місцина поблизу Вінниці з родючими ґрунтами, сприятливими для землеробства і екологічно чистою зоною, лісами, озерами. Створена для комфортного життя та добробуту кожного жителя» [50]. Також, на сайті громади викладено бачення, що «Лука-Мелешківська ТГ в 2030 році конкурентоспроможна, екологічно ячиста, безпечна для життя громада в передмісті Вінниці. Має розвинуте сільське господарство, динамічний бізнес, якісну інфраструктуру. Центр зеленого туризму та культури. Громада, в якій живуть та працюють щедрі, гостинні та радісні люди» [50]. Відповідно до Стратегії розвитку була задекларовані й стратегічні цілі, яким є:

1. Конкурентоспроможна громада зі стійкою економікою;
2. Комфортна громада з високим рівнем якості життя;
3. Розвинена інфраструктура на засадах сталого розвитку;
4. Громада для кожного.

У відповідності до цього й було сформовану організаційну структуру виконавчого апарату громади. Проте, на мою думку, 1 та 3 стратегічна ціль не забезпечена організаційною структурою. Так, наприклад, якщо громада прагне розбудувати стійку економіку, то вона має бути зацікавлена в інвестиціях і в організаційній структурі має бути створено структурний підрозділ з питань економічного розвитку та інвестицій. Якщо вони заявляють про розвиток туризму, то має бути, заявлений в баченні - Центр зеленого туризму та культури.

Дивлячись на оргструктуру, складається враження, що громада не має намірів стратегічно розвивати громаду, а зусилля виконавчого комітету будуть спрямовані на вирішення оперативних завдань.

Тепер перейдемо до аналізу бюджету Лука-Мелишківської територіальної громади (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка доходної частини бюджету Лука-Мелешківської ТГ

Назва джерела доходу	2022 р.		2023р.		Відхи- лення	Темп зростання	Відхилен ня по структурі
	млн.грн	%%	млн.грн	%%			
Податкові надходження	52,3	97,7	53,9	97,4	1,6	3,1	-0,289
Неподаткові надходження	1,07	2,0	1,4	2,5	0,33	30,8	0,532
Цільові фонди	0,125	0,23	0,002	0,004	-0,123	-98,4	-0,230
Усього доходів	53,5	49	55,3	48,2	1,8	3,4	-0,783
Офіційні трансферти	55,5	51	59,2	51,8	3,7	6,7	0,929
Разом доходів	109,1	100	114,6	100	5,5	5,0	

Доходи бюджету Лука-Мелешківської громади за 2022 р складала 109,1 млн.грн., з них загальний фонд- 52,2 млн.грн, а спеціальний -0,875 млн.грн.

Структура доходів загального фонду бюджету за 2022 рік складається з: трансфертів- 50,8 млн.грн.; податку на доходи – 28,8 млн.грн.; єдиного податку 13,6 млн.грн, плати за землю 4,9 млн.грн.; податку на нерухоме майно 1,178 млн.грн; акцизного податку 1,1 млн.грн.; неоподкованих надходжень - 0,573 млн.грн. та рентної плати на суму 0,170 млн.грн.

Структура доходів спеціального фонду бюджету 2022 р. складається з васних надходжень на суму 2,1 млн.грн.; екологічного податку – 11,3 млн.грн.; інших надходжень 27,3 млн.грн та цільових фондів на суму 0,005 млн.грн..За 2023 рік до бюджету ТГ планується надійти доходів 114 млн. грн., що на 5% перевищує суму доходів 2022 р., з них надійшло доходів по загальному фонду – 113,6 млн.грн., а по спеціальному – 1,053 млн.грн. Основним бюджетоутворюючим податком залишається податок на доходи фізичних осіб, який становить більше 65% доходів загального фонду бюджету.

Обсяг трансфертів з державного бюджету 2023 складає – 5,8 млн.грн., які складаються з: освітньої субвенції – 3,6 млн.грн.; базової дотації – 2,2 млн.грн.

З обласного бюджету передбачено субвенцію в освіту – 1,2 млн.грн. З інших місцевих бюджетів передбачено: субвенція з місцевого бюджету на

утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування 0,3 млн.грн.

Доходи бюджету територіальної громади без урахування міжбюджетних трансфертів, очікуються в сумі 55,3 млн. грн., у т.ч.: - загальний фонд – 54,3 млн.грн.; - спеціальний фонд – 1,05 млн.грн.

Структура загального фонду зведеного бюджету територіальної громади у 2023 році складається на 64 % з податку та зборів на доходи фізичних осіб – 27,7 млн.грн.; з рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів – 0,146 млн.грн.; з внутрішніх податків на товари та послуги – 6,04 млн.грн., з місцевих податків – 19,9 млн.грн.; інших надходжень – 0,44 млн.грн.; з адміністративних зборів та платежів – 0,415млн.грн. та інше.

Приріст планових показників доходів загального фонду на 2023 рік до показників за 2022 рік складають +4,02 %. Основним фінансовим ресурсом формування загального фонду бюджету є: податок на доходи фізичних осіб, на частку якого припадає 51,4%, що 0,697 млн.грн. перевищила суму 2022 р.

Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів - планові надходження у 2023 році складають 0,146 млн.грн., щона 0,82 млн.грн. перевищило суму 2022 року, яка складала 0,097 млн.грн..

Неподаткові надходження у 2023 році очікуються в сумі 0,419 млн.грн. Так, плата за надання адміністративних послуг залишається на рівні надходжень 2022року, зокрема:

-«Адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб , фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» - не планується в зв'язку з відсутністю доступу державного реєстратора до реєстрів на проведення реєстрації юридичних, фізичних осібпідприємців та громадських формувань;

-«Плата за надання інших адміністративних послуг» - планові надходження у 2023 році визначені на рівні очікуваних надходжень 2022 року що складає 8300 грн. Розрахунок проведено виходячи з динаміки попередніх років. код 22012600 «Адміністративний збір за державну реєстрацію» планові

надходження у 2023 році визначені на рівні очікуваних надходжень 2022 року що складає 400000 грн. [50].

Тепер перейдемо до розгляду витратної частини бюджету громади, яка представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка витратної частини бюджету Лука-Мелешківської ТГ

Назва джерела доходу	2022 р.		2023р.		Відхилення	Темп зростання	Відхилення по структурі
	млн.грн	%%	млн.грн	%%			
Сільська рада	6,5	6,0	8,02	7,1	1,52	23,4	1,1
освіта	85,3	78,9	85,1	75,4	-0,2	-0,2	-3,5
Культура і мистецтво	4,2	3,9	5,2	4,6	1	23,8	0,7
Охорона здоров'я	0,8	0,7	1,4	1,2	0,6	75,0	0,5
Соціальний захист	2,5	2,3	2,9	2,6	0,4	16,0	0,3
Служба у справах дітей	0,6	0,6	0,6	0,5	0	0,0	0,0
ЖКГ	0,8	0,7	1,3	1,2	0,5	62,5	0,4
Відділ управління майном та будівництва	3,1	2,9	4,1	3,6	1	32,3	0,8
Фінансовий відділ	0,8	0,7	0,8	0,7	0	0,0	0,0
Разом витрат	108,1	100	112,8	100	4,7	4,3	0
Фінансування місцевих програм							
Програма інформатизації	-		0,968	70,25	0,968	100,0	70,2
Програма розвитку архівної справи	0,524	13,71	0,568	8,65	0,044	8,4	-5,1
Програма забезпечення виконання рішень суду	-		0,029	0,44	0,029	100,0	0,4
Програма сприяння розвитку місцевого самоврядування	-		0,024	0,37	0,024	100,0	0,4
Програма розвитку освіти	-		0,0018	0,03	0,0018	100,0	0,03
Програма розвитку культури та духовного відродження	0,204	5,3	0,9	13,7	0,696	341,2	8,4
Програма підвищення якості медичного обслуговування	0,8	20,9	1,487	22,6	0,687	85,9	1,7

Продовження табл.2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
населення							
Програма соціального захисту населення	1,495	39,1	1,213	18,5	-0,282	-18,9	-20,6
Програма благоустрою та розвитку ЖКГ	0,8	20,93	1,378	20,98	0,578	72,3	0,1
Разом	3,823	100	6,568	100	2,745	71,8	0

За 2022 рік проведено видатків на фінансування 5 бюджетних програм на загальну суму 3,8 млн грн.: - на виконання програми розвитку архівної справи «Лука-Мелешківського трудового архіву» Лука-Мелешківської сільської ради у 2022 році використано коштів в сумі 0,524 млн.грн, в тому числі видатки на оплату праці становлять 0,387 млн. грн.

На організаційне та матеріально-технічне забезпечення апарату сільської ради використано 6,5 млн. грн. Видатки на захищені статті (оплата праці та енергоносії) становлять 89,1% від усього обсягу. Станом на 2022 р фактична чисельність становить 21,5 штатних одиниць, в тому числі посадових осіб місцевого самоврядування 17 та іншого персоналу 4,5 штатних одиниці. Середньомісячна заробітна плата за 2022 рік склала 18 тис.грн.

На виконання програми сприяння розвитку місцевого самоврядування в ЛукаМелешківській сільській територіальній громаді на 2022 рік використано коштів в загальній сумі 933,4 тис.грн.:

- на реконструкцію будівлі;
- на сплату членських внесків до Вінницької обласної Асоціації ОМС – 0,011млн.грн.;
- розроблено технічну документацію із землеустрою щодо встановлення меж земельних ділянок на території ТГ на загальну суму 0,026 млн.грн.

З метою захисту населення та територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану придбано систему оповіщення населення- 37,3 тис.грн, та облаштовано укриття та придбано паливо для роботи генераторів- 31,9 тис.грн.

В зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ до України сесією сільської ради затверджено комплексну оборонно- правоохоронної Програми Лука-Мелешківської сільської територіальної громади на 2022-2024 роки. В березні 2022 року було сформовано добровольче формування №1 Лука-Мелешківської територіальної громади, на утримання якого використано 622,0 тис.грн в розрізі: придбано спец.одяг, взуття, посвідчення добровольців, паливо для автомобілів для цілодобового патрулювання населених пунктів громади, проведено медогляд членів формування [50].

У проєкті бюджету 2023 року передбачено вирішення ряду питань соціального характеру: фонд оплати праці працівників бюджетної сфери у 2023 році становить 75,1млн.грн. (66,57% до загального обсягу видатків бюджету). Бюджет територіальної громади за видатками на 2023 рік затверджений в сумі 114,6 млн.грн., з них:

- загальний фонд – 112,8 млн.грн.;
- спеціальний фонд – 1,8 млн.грн.

Видатки на утримання апарату сільської ради в бюджеті на 2023 рік передбачені по загальному фонду у сумі 7,4 млн. грн. На оплату праці з нарахуваннями заплановано 6155000 грн., на оплату комунальних послуг і енергоносіїв – 492220 грн. Стовідсотково забезпечується потреба на оплату комунальних послуг та енергоносіїв та інші поточні видатки. Видатки на утримання Відділу освіти та культури ЛукаМелешківської сільської ради в бюджеті на 2023 рік передбачені по загальному фонду у сумі 3100356 грн. і визначені згідно з вимогами чинного законодавства. На оплату праці з нарахуваннями заплановано 3020356 грн., на поточне утримання установи – 80000 грн.

По загальному фонду передбачено видатки: на утримання Відділу соціального захисту населення та охорони здоров'я у сумі 1212020 грн. (на оплату праці з нарахуваннями заплановано 1168020 грн., на поточне утримання установи – 44000 грн.); служби у справах - у сумі 604960 грн.;

відділу управління майном та будівництва - у сумі 1892200 грн.; фінансового відділу - у сумі 820295 грн.

Видатки на утримання трудового архіву передбачено в сумі 568590 грн., з них: 233121 грн. - кошти бюджету Лука-Мелешківської сільської тер.громади; 335469 грн. - кошти субвенції з інших місцевих бюджетів.

На виконання Програми сприяння розвитку місцевого самоврядування в ЛукаМелешківській сільській територіальній громаді на 2023-2025 роки на сплату сільською радою у 2023 році членських внесків передбачено 24000 грн. З бюджету Лука-Мелешківської територіальної громади фінансуються 8 закладів середньої освіти (школи). Кошти освітньої субвенції спрямовуються виключно на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів - в сумі 58781991 грн. На оплату праці і нарахування кошти передбачені в сумі 50593449.

У 2023 році, відповідно до Програми підвищення якості медичного обслуговування населення в Лука-Мелешківській сільській територіальній громаді на 2023-2025 роки на її фінансування передбачено кошти в сумі 1487400 грн., із них на фінансування енергоносіїв - 535800 грн., та фінансування безкоштовних ліків для пільгових категорій населення громади та перев'язувальні матеріали – 951600 грн. (КНП «ЦПМСД Лука-Мелешківської сільської ради).

У 2023 році, відповідно до Програми соціального захисту населення в Лука-Мелешківській територіальній громаді на 2023-2025 роки на її фінансування передбачено кошти в сумі 1198000 грн.

Видатки на утримання центру надання соціальних послуг ЛукаМелешківської сільської ради в бюджеті на 2023 рік передбачені по загальному фонду у сумі 1,8 млн.грн. На оплату праці з нарахуваннями згідно з вимогами чинного законодавства передбачено 1,75млн.грн.

На благоустрій сіл об'єднаної територіальної громади із бюджету планується виділити 1,378 млн. грн. Кошти використовуються на оплату електроенергії по вуличному освітленню – 0,85 млн.грн., та на утримання

території Лука-Мелешківської ОТГ в належному санітарному стані – 40 тис. грн. На утримання та розвиток автомобільних доріг та дорожньої інфраструктури із бюджету планується виділити 0,9 млн.грн

Утилізація відходів фінансується зі спеціального фонду та становить 11,8 тис.грн., що будуть використані на вивіз твердих побутових відходів.

2.2. Скоринговий аналіз збалансованості реалізації соціально-економічних функцій Лука-Мелешківської ТГ

Для ефективного управління та ліквідації диференціації в розвитку територіальної громади доцільно застосувати адаптивні інструменти, які будуть розроблені спеціально для Лука-Мелешківської ТГ. Лука-Мелешківська територіальна громада з адміністративним центром в селі Лука-Мелешківська утворена шляхом добровільного об'єднання територіальних громад сіл: Лука- Мелешківська, Тютки, Іванівка, Лани, Майдан-Чапельський, Парпурівці, Пилява, Прибузьке, Сокиринці, Студениця, Хижинці, Цвіжин, Яришівка.

Задачею аналізу є виявлення дисбалансу у функціональній складовій розвитку сіл, що входять до складу ОТГ на основі методики «REGION-аналіз». В таблиці 2.3 наведені аналітичні сфери та склад індикаторів по кожній з них.

Таблиця 2.3 – Інтерпретація аналітичних сфер та відповідних до них індикаторів REGION-аналізу

Абревіатура аналітичної частини	Блоки та індикатори
1	2
R (revenue)- сукупний дохід, фінанси, інвестиції	Підблок «Фінанси»: 1.1.доходи ТГ, 1.2 витрати бюджету, 1.3 капітальні інвестиції з бюджету громади; 1.4 капітальні інвестиції організацій, які функціонують на території громади.
E (employment – робота, зайнятість)	2. Підблок «зайнятість населення»: 2.1середньооблікова чисельність працівників організацій; 2.2.фонд заробітної плати всіх працівників організацій, тис.грн.

Продовження табл.2.3

1	2
G (geo - земля)	3.Просторовий підблок: 3.1чисельність населених пунктів, одиниць; 3.2 протяжність автошляхів загального користування місцевого значення, що перебувають в обслуговуванні громади,км.; 3.3 загальна площа земель сіл, га.
I (industry – виробництво, підприємство)	4. Підблок «підприємство»: 4.1.відвантажено товарів власного виробництва, виконано робіт та послуг власними силами (без суб'єктів малого підприємства), тис. грн.; 4.2.оборот роздрібної торгівлі; 4.3. обсяг виробництва продукції сільського господарства.
O (object - об'єкт)	5. Інфраструктурний підблок: 5.1 число закладів культурно-дозвілєвого типу, одиниць 5.2 число центрів соціального обслуговування громадян похилого віку та інвалідів, одиниць; 5.3 число лікувально-профілактичних організацій, одиниць; 5.4 число загальноосвітніх організацій, одиниць; 5.5 загальна площа житлових приміщень, кв.метрів; 5.6 одиночний протяг вуличної водопровідної мережі, метр; 5.7 число Led-світильників, одиниць
N (nation - населення)	6. Демографічний підблок: 6.1 чисельності населення; 6.2число народжених; 6.3 число прибулих

В подальшому , на основі вибірки статистичних даних за 2022 р., розраховані вагові коефіцієнти за всіма групами індикаторів та складено таблицю 2.4.

Таблиця 2.4 - Розрахунок коефіцієнту ступеню сбалансованості реалізації соціальних функцій територій, що входять до Лука-Мелешківські ТГ (кількісна оцінка)

		Лука-Мелешківська	Хижинці	Сокиринці	Тютьки	Прибузьке	Майдан-Чапелський	Парпурівці	Іванівка	Ярошівка	Лани	Пилява	Цвіжин
N (демографічний блок)	1.1	0,029	0,049	0,057	0,133	0,049	0,099	0,10	0,034	0,063	0,041	0,061	0,064
	1.2	0,029	0,055	0,062	0,143	0,052	0,09	0,097	0,033	0,063	0,055	0,039	0,063
	1.3	0,033	0,039	0,038	0,178	0,046	0,103	0,103	0,034	0,065	0,075	0,034	0,051
Всього		0,092	0,143	0,157	0,453	0,147	0,291	0,300	0,101	0,191	0,115	0,16	0,179
G-просторовий блок	3.1	0,025	0,058	0,044	0,048	0,039	0,067	0,076	0,053	0,131	0,058	0,056	0,101
	3.2	0,029	0,049	0,063	0,077	0,044	0,083	0,102	0,033	0,110	0,053	0,048	0,077
	3.3	0,025	0,059	0,044	0,046	0,048	0,067	0,076	0,052	0,131	0,057	0,053	0,098
	3.4	0,053	0,049	0,062	0,048	0,054	0,089	0,068	0,049	0,051	0,077	0,088	0,064
Всього		0,132	0,215	0,213	0,219	0,185	0,306	0,322	0,186	0,457	0,219	0,234	0,363
O Інфраструктурний блок-соц.об'єкти	5.1	0,021	0,112	0,046	0,041	0,037	0,062	0,058	0,075	0,071	0,041	0,083	0,108
	5.2	0,050	0,050	0,100	0,050	0,050	0,050	0,050	0,050	0,050	0,050	0,050	0,150
	5.3	0,034	0,065	0,058	0,063	0,034	0,070	0,085	0,051	0,085	0,044	0,053	0,104
	5.4	0,037	0,049	0,061	0,085	0,046	0,088	0,076	0,064	0,067	0,058	0,082	0,070
Всього		0,141	0,276	0,265	0,240	0,167	0,271	0,269	0,205	0,273	0,231	0,203	0,419
O-Інфраструктурний блок-ЖКГ	5.5	0,038	0,057	0,0053	0,139	0,044	0,110	0,094	0,025	0,070	0,060	0,041	0,050
	5.6	0,031	0,060	0,085	0,081	0,064	0,100	0,070	0,033	0,070	0,050	0,061	0,062
	5.7	0,071	0,062	0,037	0,090	0,058	0,073	0,054	0,049	0,105	0,058	0,084	0,34
Всього		0,140	0,178	0,175	0,311	0,166	0,283	0,219	0,107	0,244	0,168	0,186	0,145
Коефіцієнт реалізації соціальних функцій (Ic)		0,5	0,81	0,81	1,22	0,66	1,15	1,11	0,6	1,17	0,81	0,74	1,1

Критерій «корисності» індикатора визначається як сума вагових коефіцієнтів критеріїв. При цьому сума вагових коефіцієнтів має дорівнювати 1. Розрахунок коефіцієнту ступеню сбалансованості реалізації економічних функцій територій, що входять до Лука-Мелешківської ТГ наведено в таблиці

2.5.

Таблиця 2.5 - Розрахунок коефіцієнту ступеню сбалансованості реалізації економічних функцій територій, що входять до Лука-Мелешківської ТГ (кількісна оцінка)

		Лука-Мелешківська	Хижинці	Сокиринці	Тютюшки	Прибузьке	Майдан-Чапельський	Парпурівці	Іванівка	Ярошівка	Лани	Пилява	Цвіжин
І (підприємництво)	4.1	0,032	0,028	0,213	0,117	0,018	0,110	0,057	0,006	0,065	0,071	0,025	0,012
	4.2	0,020	0,038	0,048	0,097	0,022	0,087	0,096	0,030	0,057	0,043	0,307	0,012
	4.3	0,050	0,053	0,085	0,064	0,055	0,095	0,056	0,043	0,07	0,055	0,067	0,045
Всього		0,092	0,101	0,119	0,347	0,277	0,094	0,292	0,209	0,079	0,192	0,169	0,398
Е (зайнятість населення)	2.1	0,030	0,050	0,112	0,104	0,037	0,113	0,085	0,022	0,074	0,066	0,035	0,042
	2.2	0,029	0,048	0,133	0,111	0,034	0,115	0,085	0,019	0,071	0,064	0,031	0,037
Всього		0,059	0,098	0,245	0,215	0,071	0,229	0,170	0,041	0,145	0,130	0,066	0,079
Р (дохід, фінанси, інвестиції)	1.1	0,032	0,051	0,066	0,047	0,092	0,085	0,035	0,067	0,060	0,067	0,048	0,056
	1.2	0,031	0,051	0,066	0,113	0,047	0,091	0,086	0,034	0,068	0,061	0,044	0,059
	1.3	0,032	0,044	0,050	0,230	0,012	0,046	0,048	0,019	0,029	0,244	0,045	0,038
	1.4	0,055	0,031	0,302	0,088	0,012	0,076	0,040	0,017	0,087	0,057	0,011	0,016
Всього		0,149	0,177	0,483	0,540	0,117	0,304	0,260	0,105	0,250	0,422	0,146	0,174
Крефіцієнт економічного розвитку (Ie)		0,310	0,394	1,075	1,032	0,283	0,824	0,639	0,224	0,587	0,721	0,610	0,321

Даний метод дозволить виявити диспропорції функції сільських територій та надалі застосовувати необхідні інструменти стимулювання та розвитку з урахуванням виявлених особливостей. Методика розрахунку коефіцієнтів ступеня збалансованості реалізації соціально-економічних функцій сільських територій, передбачає блоковий аналіз групи індикаторів, згідно з виявленими функцій сільських територій.

В результаті це дозволить інтерпретувати інформацію, виходячи із цільових запитів зацікавлених користувачів:

- 1 варіант. Розглядати окремі індикатори підблокування в розріз сільських територій;
- 2 варіант. використовувати проміжні підсумки підблоків;
- 3 варіант. Інтерпретувати підсумковий кількісний показник (соціальний та економічний) як основу для прийняття управлінських рішень.

Виходячи з масштабу дослідження та короткого часового інтервалу, нами було прийнято рішення про недостатність лише кількісних розрахунків з урахуванням офіційних статистичних даних.

Існує об'єктивна необхідність доповнити методику вагових коефіцієнтів експертною оцінкою якісних параметрів, яка компенсує фактор обмеженості часу та дозволить отримати синтетичний комплексний коефіцієнт ступеня збалансованості реалізації соціально-економічних функцій.

З цієї причини ми розробили опитувальну форму скорингової (бальної) експертної оцінки. Результати оцінки по кожному якісному параметру заносяться в анкету у вигляді балів за шкалою стандартної значимості. Максимальна кількість балів за кожним пункту не більше 5, але й не менше 0. Експертна група для оцінки функціональності сільських районів за якісними параметрами була сформована зі складу службовців, що є представниками 12 сіл, які входять до складу Лука-Мелишківської ТГ. Стаж їх роботи в даному випадку не обмежувався, тому що всі респонденти були жителями даних сільських територій і самі беруть активну участь у повсякденному житті районів. Основною вимогою, що підтверджує компетенцію експерта, була наявність вищої освіти та знання місцевої специфіки. Крім того, для оцінки окремих індикаторів залучалися як експерти мешканці сільських поселень та представники бізнесу. Результати опитування наведено у таблиці 2.6

Таблиця 2.6 – Результати скорингової оцінки збалансованості реалізації соціально-економічних функцій Лука-Мелешківської ТГ (якісна оцінка)

Параметри багатофункціональності		Лука-Мелешківська	Хижинці	Сокиринці	Тютьки	Прибузьке	Майдан-Чапельський	Парпурівці	Іванівка	Ярошівка	Лани	Пилява	Цвіжин
R	Достатність ресурсів ОТГ	1,8	1,7	2,8	3,0	1,8	2,6	2,2	1,6	2,5	2,8	2,7	1,9
	Достатність інвестицій	1,4	1,4	2,5	2,9	1,3	2,3	2,1	1,2	2,0	2,4	2,0	1,4
Вага		0,32	0,31	0,53	0,59	0,31	0,49	0,43	0,28	0,45	0,52	0,47	0,33
E	Задоволеність рівнем ЗП	1,5	1,2	2,4	2,6	1,5	2,3	1,9	1,8	2,2	2,2	2,2	1,9
	Наявність вакансій відповідно до кваліфікації населення	1,6	1,3	2,0	2,1	1,2	2,0	2,0	1,98	2,3	2,5	1,8	1,6
Вага		0,31	0,25	0,44	0,47	0,27	0,43	0,39	0,37	0,45	0,47	0,4	0,35
G	Рівень керованості території	2,2	2,8	2,9	3,0	2,7	2,5	2,7	2,5	2,8	2,3	2,3	2,6
	Ефективність місцевого самоврядування	2,5	2,7	2,7	3,2	2,4	2,6	2,9	2,4	3,0	2,2	2,5	2,3
Вага		0,47	0,55	0,56	0,62	0,51	0,51	0,56	0,49	0,58	0,45	0,48	0,49
I	Наявність інституційних умов ведення бізнесу	1,8	1,7	2,4	2,5	2,0	2,1	2,0	2,2	2,5	2,8	2,5	2,4
	Актуальні напрямки стимулювання в ОТГ	2,4	2,2	2,8	2,9	2,4	2,2	2,4	2,3	2,6	2,5	2,4	2,6
Вага		0,42	0,39	0,52	0,54	0,44	0,43	0,44	0,45	0,51	0,53	0,49	0,5
O	Забезпеченість соціальними об'єктами	1,8	2,4	2,5	3,2	2,6	2,8	2,9	2,3	2,4	2,1	2,8	2,9
	Рівень оснащення ЖКГ території	1,7	2,6	2,6	3,4	2,2	2,6	2,7	2,8	2,6	2,1	2,5	2,5
Вага		0,35	0,5	0,541	0,66	0,48	0,54	0,57	0,45	0,63	0,49	0,43	0,54
N	Реалізація заходів зі стимулювання демографічних процесів	2,7	3,0	3,0	2,9	2,6	2,7	2,8	2,6	2,8	2,1	2,5	2,5
	Умови зниження відємної міграції	1,6	2,8	2,8	2,5	2,4	2,6	2,5	2,4	2,4	2,2	2,4	2,3
Вага		0,43	0,58	0,58	0,54	0,5	0,53	0,53	0,5	0,52	0,43	0,49	0,48

З метою зіставлення експертної оцінки атрибутивних параметрів з результатами кількісної оцінки нами проведено їхнє поєднання у розрізі соціальних та економічних підблоків (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Підсумкові результати скорингової оцінки аналізу розвитку сіл, які входять до складу Лука-Мелешківської ТГ

Параметри багатofункціональності		Майдан-Чапельський	Хижинці	Сокирні	Тютюки	Прибузьке	Лука-Мелешківська	Парпурівці	Іванівка	Ярошівка	Лани	Пилява	Цвіжин
R	Рякісне	0,14	0,17	0,48	0,54	0,11	0,304	0,26	0,10	0,25	0,422	0,14	0,17
	Ркільсне	0,32	0,31	0,53	0,59	0,31	0,49	0,43	0,28	0,45	0,52	0,47	0,33
Рзагальне		0,469	0,487	1,013	1,130	0,427	0,794	0,690	0,385	0,700	0,942	0,616	0,514
E	Еякісне	0,31	0,25	0,44	0,47	0,27	0,43	0,39	0,37	0,45	0,47	0,4	0,35
	Екільсне	0,059	0,098	0,245	0,215	0,071	0,229	0,170	0,041	0,145	0,130	0,066	0,079
Езагальне		0,369	0,348	0,685	0,685	0,341	0,659	0,560	0,411	0,595	0,600	0,466	0,429
I	Іякісне	0,42	0,39	0,52	0,54	0,44	0,43	0,44	0,45	0,51	0,53	0,49	0,5
	Ікільсне	0,092	0,101	0,119	0,347	0,277	0,094	0,292	0,209	0,079	0,192	0,169	0,398
Ізагальне		0,521	0,509	0,867	0,817	0,534	0,722	0,649	0,529	0,702	0,6+9	0,888	0,568
Економічний блок		1,360	1,344	2,565	2,632	1,303	2,174	1,899	1,324	1,997	2,241	1,970	1,501
N	Някісне	0,43	0,58	0,58	0,54	0,5	0,53	0,53	0,5	0,52	0,43	0,49	0,48
	Нкільсне	0,092	0,143	0,157	0,453	0,147	0,291	0,300	0,101	0,191	0,115	0,16	0,179
Нзагальне		0,522	0,723	0,737	0,993	0,647	0,821	0,830	0,601	0,711	0,621	0,605	0,656
G	Гякісне	0,47	0,55	0,56	0,62	0,51	0,51	0,56	0,49	0,58	0,45	0,48	0,49
	Гкільсне	0,132	0,215	0,213	0,219	0,185	0,306	0,322	0,186	0,457	0,219	0,234	0,363
Гзагальне		0,602	0,765	0,773	0,839	0,695	0,812	0,882	0,676	1,037	0,669	0,714	0,853
O	Оякісне	0,35	0,5	0,541	0,66	0,48	0,54	0,57	0,45	0,63	0,49	0,43	0,54
	Окільсне	0,281	0,454	0,440	0,551	0,333	0,554	0,488	0,312	0,518	0,399	0,389	0,565
Озагальне		0,631	0,954	0,950	1,211	0,813	1,094	1,058	0,762	1,148	0,889	0,819	1,105
Соціальний блок		1,755	2,442	2,461	3,042	2,155	2,731	2,770	2,038	2,895	2,180	2,138	2,614

Прикладне значення проведених розрахунків полягає у детальному вивченні відхилень соціально-економічних функцій сіл Лука-Мелешківської ТГ. Інтерпретація проміжних підсумків дозволяє сформувати комплексний портрет території з позиції ступеня збалансованості реалізації функцій. При цьому, проміжні значення підблоків розраховані підсумовуванням всіх індикаторів в даному підблоці, середній рівень показника являє собою середнє значення суми по досліджуваних селах. Відхилення від середнього значення наочно показує відставання чи випередження села від середнього по громаді рівня.

Підсумкові значення коефіцієнтів по соціальному та економічному блокам розраховані шляхом підсумовування проміжних підсумків щодо підблоків. Дані коефіцієнти містять у собі сукупну інформацію про кількісний та якісний рівні реалізації соціально-економічних функцій сіл Лука-Мелешківській ТГ, аналітичний потенціал двох видів розрахунків дозволяє виявити загальні та приватні характеристики функціонального стану сіл.

Спираючись на значення комплексних синтетичних коефіцієнтів, нами було складено угруповання сіл Лука-Мелешківської ТГ за рівнем збалансованості реалізації соціальних та економічних функцій (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 - Угруповання сіл Лука-Мелешківської ТГ за рівнем збалансованості реалізації соціально-економічних функцій за результатами REGION-аналізу

Соціальний блок Економічний блок	Відстаюче (нижче середнього- 2,345)	Потужне (вище середнього – 2,345)
	Майдан-Чапельський Прибузьке	Хижинці Іванівка Цвіжин
Відстаюче (нижче середнього – 1,801)		
Потужне (вище середнього -1,801)		Сокиринці Тютьки Лука-Мелешківська Пурпурівці Яришівка Лани Пилява

Підсумковий розподіл за групами виявив суттєвий масив сільських територій (2 села) з низьким рівнем реалізації соціально-економічних функцій, які потребують стимулювання з боку органів влади різних рівнів. Полярна їй група із 7 сіл характеризується високим рівнем прояви як економічних, і соціальних функцій. Таким чином, при подальшому залученні сільських територій до проєктів соціально-економічного характеру доцільно враховувати їх слабкі та сильні сторони та застосовувати адаптивний підхід до заходів, що реалізуються.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКОЇ ТГ

3.1. Усунення функціональних дисбалансів між селами Лука-мелешківської ТГ на основі проєктного підходу

Угрупування сіл Лука-Мелешківської ТГ за рівнем збалансованості соціально-економічних функцій наведено нами в підрозділі 2.2 кваліфікаційної роботи, відповідно до якого можна зробити висновок про наявність сільських територій, які потребують диференційованого підходу до регулювання параметрів та векторів їх розвитку.

Як альтернативний інструмент реалізації муніципального менеджменту на рівні сільських територій нами пропонується використовувати проєктний підхід. Він передбачає розробку та реалізацію короткострокових проєктів, що мають диференційовану цільову орієнтацію відповідно до переважної функціональної орієнтації сільських територій.

Проєктний підхід є комплексом синхронізованих у часі заходів, спрямованих на конкретний запланований результат. Базовими ознаками проєкту є:

- точні цільові орієнтири (конкретні заходи, що носять комплексний характер);
- обмежені часові рамки (зазвичай, не довгострокові);
- унікальність (проєкти спрямовані на ті проблеми, які не знаходять відображення в довгострокових програмах) [32].

На рисунку 3.1 представлені основні компоненти проєктного управління сільськими територіями, ними й будемо користуватися в подальшому.

Вивчаючи проєктний підхід до управління сільськими територіями, виконання ними своїх функцій, необхідно сформувати повну картину проєктного

управління та визначити рівень готовності сільських територій для її реалізації.

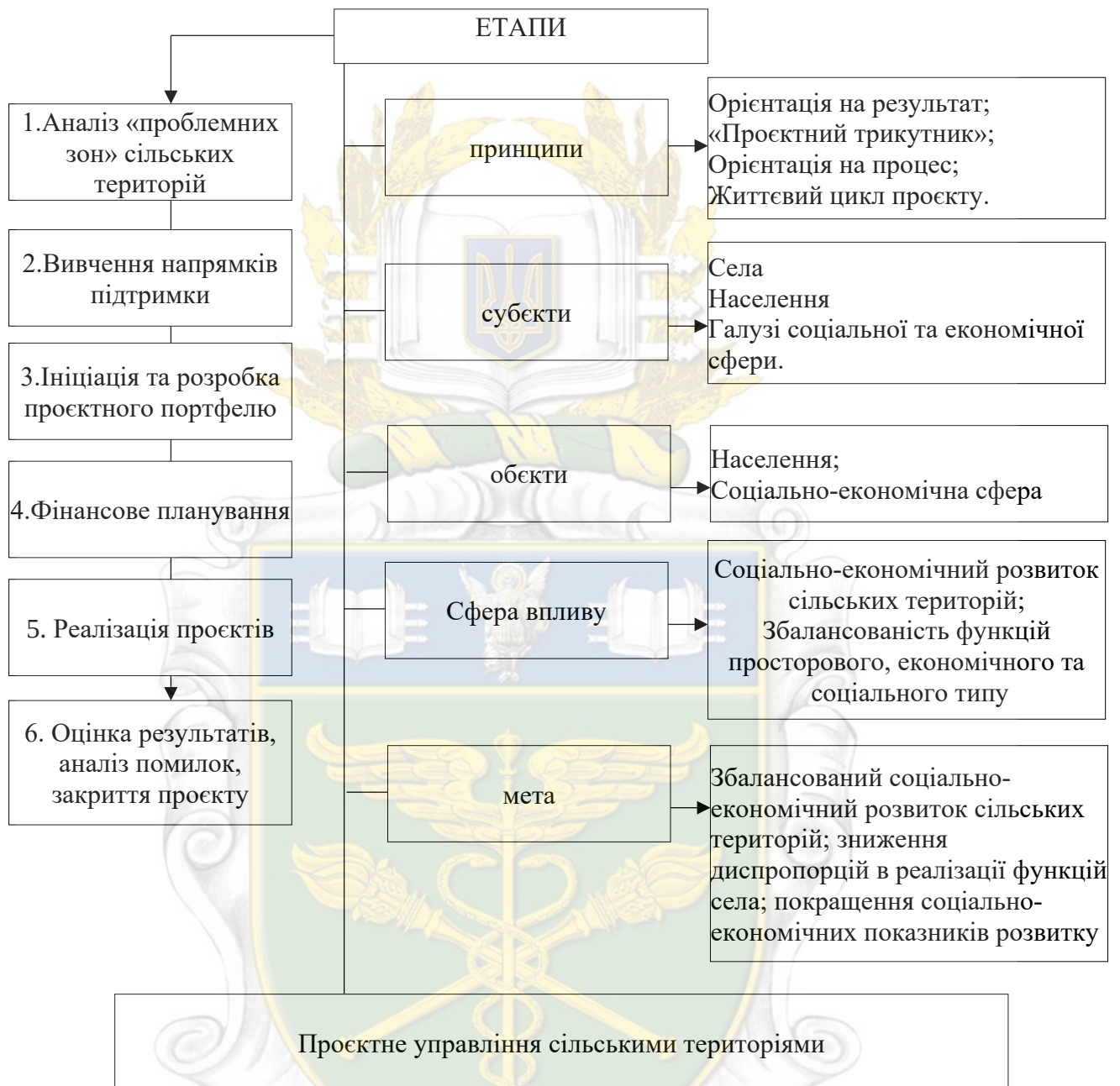

Рисунок 3.1 – Складові елементи проєктного управління селищними територіями [32]

У таблиці 3.1 представлений розгорнутий SWOT-аналіз проєктного підходу у контексті оцінки рівня готовності сільського континууму до реалізації проєктів щодо своєї трансформації.

Таблиця 3.1 - SWOT-аналіз готовності сільських територій до використання проєктного підходу у механізмі управління соціально-економічним розвитком

Сильні сторони	Слабкі сторони
- застосування сучасних засобів зв'язку та оповіщення сільського населення (інтернет, мобільний зв'язок); - досвід реалізації різних програмних цільових проєктів на селищному рівні; - ефективність позабюджетного фінансування з боку місцевих органів влади під час реалізації соціальних заходів; - постійне підвищення кваліфікації працівниками сільських органів влади (рівень компетентності); - приплив молодого населення, відкритого до співробітництва; - потреба сільських суб'єктів підприємницької діяльності в додаткових джерелах стимулювання та розвитку;	- Відсутність досвіду реалізації проєктного підходу до управління сільськими територіями; - низький рівень взаємодії влади та сільського бізнесу під час реалізації соціальних проєктів; - пасивність сільського населення під час реалізації інструментів державного стимулювання; - тіньовий характер підприємницької діяльності у сільській місцевості; - низький рівень кадрової підготовки сільського населення; - відсутність інформаційно-аналітичної бази про соціально-економічне становище сільських територій; - низький рівень довіри сільського населення до заходів розвитку сільських територій
Можливості	Загрози
- розробка флагманських проєктів розвитку сільських територій в залежності від реальних потреб; - посилення взаємодії між сільським населенням, органами влади та бізнесом; - адресне досягнення цільових результатів; - адаптивність та гнучкість проєктного управління у реалізації складних соціально-економічних завдань на рівні села; - зниження диспропорцій у реалізації функцій сільськими територіями (гармонізуючий підхід).	- дублювання заходів цільових програм м.Вінниці; - нестабільність політичної кон'юнктури у регіоні; - зростання рівня дотаційності місцевих бюджетів та відсутність позабюджетних джерел фінансування; - збільшення частки неформального сектора у підприємницькому середовищі; - низький відгук сільського населення до реалізації нового інструменту стимулювання та розвитку.

Виходячи з контексту нашого дослідження, доцільно позначити специфічні риси проектного управління сільськими територіями з урахуванням специфіки Лука-Мелешківської ТГ. При цьому слід зазначити завдання обґрунтування та впровадження проектного підходу, що полягає в аналізі дизбалансу у реалізації різного виду функцій та його подальшого усунення для гармонізованого розвитку даних територій. На рисунку 3.2 представлені напрямки реалізації проекту «Зниження дизбалансу в реалізації соціально-економічних функцій Лука-Мелешківської ТГ. Було виділено чотири групи територій залежно від комбінації ступеня реалізації соціальних та економічних функцій (відповідно до табл.2.8).

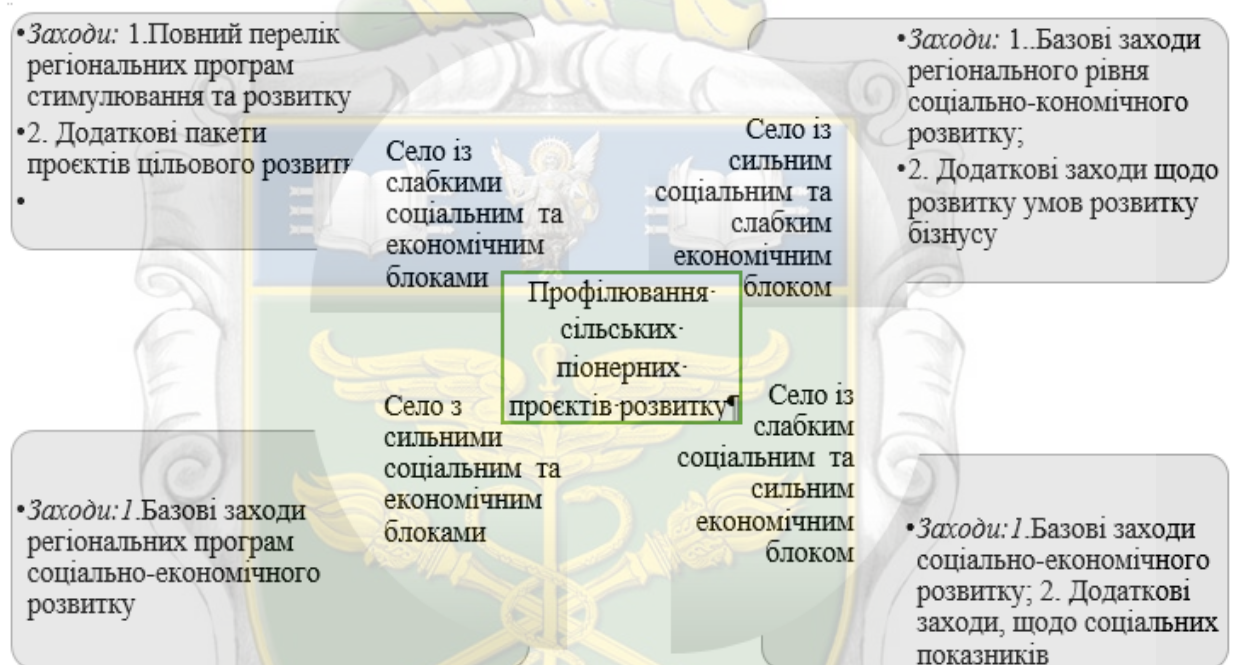

Рисунок 3.2 - Напрями реалізації та короткий перелік заходів піонерного проекту Зниження дизбалансу в реалізації соціально-економічних функцій Лука-Мелешківської ТГ

Для кожного виду територій нами пропонується адаптивний набір заходів, які необхідно реалізувати у межах проектного підходу.

Так, для селищ із слабким соціальним блоком та економічними блоками (Майдан-Чапельський, Прибузьке) характерно синхронне відставання, що потребує додаткових заходів для їх розвитку. Крім програм розвитку громади,

необхідні на рівні села запровадити пакет адресних короткострокових проєктів для зниження функціонального дизбалансу.

Для селищ з сильним соціальним та економічним блоком (Сокиринці, Тютьки, Лука-Мелешківська, Пурпурівці, Яришівка, Лани, Пилява) характерні стабільно високі показники, надають мережевий вплив на сусідні села громади, залучають інвестиції. Також вони є місцем активного зростання чисельності населення. Для них доцільно продовжувати реалізовувати базові заходи п з програми соціально-економічного розвитку Лука-Мелешківської ТГ.

Для селищ з сильним соціальним блоком та слабким економічним блоком (Хижинці, Іванівка, Цвіжин) характерно те, що сильний соціальний блок функцій частково скорочує інтенсивність роботи в цьому напрямку та дозволяє опиратися на стратегію розвитку громади, а таким селам варто застосувати додаткові заходи з розвитку інституційних та економічних умов функціонування підприємництва та залучення інвестицій.

Оскільки наш проєкт «зниження дизбалансу функціональних блоків» буде піонерним, раніше не ініційованим та не реалізованим на території сільських територій, то ми обрали села з мінімальними (с.Прибузьке) та максимальними (с.Сокиринці) показниками інтенсивності реалізації функцій. Для цих сіл розроблені аналітико-управлінські картки локальних проєктів, які поєднують «рамкові» заходи Лука-Мелешківської ТГ.

В таблиці 3.2 представлена така картка по с.Прибузьке і, оскільки це село відстає за інтенсивністю реалізації всіх функцій, то проєкт розроблявся з урахуванням цього факту (додаток В).

1. Демографічний блок орієнтований на підтримку соціальної групи функцій:

1.1. Організація постійного амбулаторного обстеження населення на предмет виявлення гострих вірусних захворювань (подвірний обхід) з складанням інформаційних стендів про проведення медогляду;

1.2. Матеріальне стимулювання народжуваності на селищному рівні у вигляді надання додаткових пільг для багатодітних сімей (продуктові набори, картки та інше);

1.3. Пропагування здорового способу життя на місцевому рівні.

II. Просторовий підблок (соціальна та просторва групи функцій)

2.1. Розвиток міжмуніципального співробітництва:

- моніторинг та ліквідація стихійних звалищ на території села;
- моніторинг неформальної господарської діяльності села.

2.2. Розвиток мережі Інтернет та інших інфокомунікаційних мереж:

- співробітництво з компаніями-провайдерами, які здійснюють доступ до мережі Інтернет;
- розвиток високошвидкісних мереж та цифровізація економіки та соціальної сфери села.

2.3. Створення декриміналізаційного та демаргіналізаційного середовища:

- взяття на соціально-трудова облік проблемних категорій населення;
- подвіреві обходи для моніторингу соціально-трудова статусу мешканців села.

III. Інфраструктурний підблок (соціальна та середова групи функцій)

3.1. Інвентаризація інфраструктурних дефіцитів та їх усунення:

- формування паспортів інфраструктурного забезпечення села;
- організація додаткових місць відпочинку в селі та на підїзді до нього;

3.2. Розвиток історико-культурної та адаптаційно-валеологічної інфраструктури: облаштування піших туристичних маршрутів та «стежок здоров'я»; організація природних туристичних та рекреаційних об'єктів контейнерами для сміття.

3.3. Розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури: розробка історико-культурних маршрутів з позначенням особливо значних об'єктів спадщини та карт еко-маршрутів селом.

3.4. Автономізація систем життєзабезпечення -організація вуличного освітлення за рахунок сонячної енергії.

IV. Підблок «підприємництво» (економічна група функцій)

4.1. Створення бізнес-акселераційних майданчиків: формування каталогу бізнес-проектів села та проведення днів сільської економіки для залучення інвесторів.

4.2. Створення виробництв циркулярної економіки:

- запровадження регламенту на організацію вторинного використання окремих категорій ресурсів та залучення на територію села рециклінгових виробництв;

4.3. Створення бренду сільських територій:

- оформлення на в'їзних/виїзних точках населених пунктів стендів з інформацією про наявність місцевих проваджень (рекламна діяльність);
- організація ярмарків вихідного дня на території сільських поселень з розважальними заходами.

V. Підблок «зайнятості» (економічна група функцій):

5.1. Залучення трудових ресурсів на сезонні проекти: розміщення на сайті Лука-Мелешківської ТГ інформації про наявність вакансій під сезонні проекти;

5.2. Розвиток агро-рекреаційного сектора: активне просування агро-рекреаційних дестинацій на регіональному рівні.

5.3. Професійне перенавчання сільського населення:

- участь у програмах професійної перепідготовки для сільського господарства та аграрного підприємництва (школи сироваріння, виноділля та ін.)

VI. Підблок «фінанси» (економічна група функцій).

6.1. Легітимація неформального сектора економіки шляхом проведення роз'яснювальної роботи щодо податкових режимів, та пенсійного законодавства.

6.2. Залучення бізнес-ангелів: подання інтересів місцевих підприємців на регіональних інвестиційних заходах;

- розміщення інформації про інвестиційні проекти на сайті громади.

6.3. Формування інвестиційних паспортів села.

Безумовно, розроблені та наведені нами заходи є зразковими та рамковими. Вони можуть видозмінюватися, модифікуватися та коригуватися з урахуванням специфіки в організації економіки та соціальної сфери сільських територій. Реалізація сільського проекту щодо усунення функціональних дисбалансів сільських територій орієнтована отримання довгострокових системних ефектів у сільському континуумі, вплив яких буде спостерігатися протягом тривалого часу, та за сукупністю накопиченого мультиплікативного позитивного впливу на економічну та соціальну сферу перевершить понесені витрати бюджетного та приватного фінансування.

3.3. Розробка системи моніторингу розвитку Лука-Мелешківської ТГ

Реалізація управлінського впливу на селищні території вимагає включення до його управлінського контуру спеціального інструменту, що дозволяє збирати, систематизувати і обробляти інформацію про явища і процеси. Причому ця інформація повинна включати не просто загальні дані щодо параметрів соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів, а специфічні відомості про виконання основних груп функцій. Це дозволить регулювати та координувати процес збалансованого багатофункціонального розвитку села через виявлення дисфункціональних аспектів його діяльності. Таким інструментом може бути систематичний моніторинг багатофункціональності сільських територій.

Підсистема моніторингу багатофункціонального розвитку сільських територій, що проектується в організаційно-методичному плані, виконує комплекс спеціальних функцій, що визначають її призначення в системі управління стратегічним розвитком сільських територій:

А) діагностична - пов'язана з виявленням дисфункціональних станів сільських територій;

Б) скринінгова - визначається за допомогою проведення періодичного спостереження за «вузьким» спектром показників;

В) інформаційна, яка полягає у виробленні інформації на основі обробки первинних даних;

Г) порівняльна, що надає можливість на основі сумісності відомостей проводити порівняння територій у тимчасовому та функціональному аспектах;

Д) аналітична функція виявляє себе у можливості формулювання висновків та висновків щодо проблем розвитку сільських територій, виходячи з виконання ними своїх функціональних завдань;

Е) забезпечувальна виявляється у забезпеченні процесу та механізмів вироблення управлінських рішень необхідною інформацією для підвищення обґрунтованості та адекватності останніх;

Ж) допоміжна функція впливає із забезпечувальної і багато в чому схожа з нею, однак, відмінності знаходяться у певній адаптивності підсистеми моніторингу, яка дозволяє отримувати додаткові відомості залежно від плану спостережень; у цьому випадку з боку органів місцевого самоврядування можна ставити інформаційні та аналітичні завдання, які неможливо вирішити силами муніципальної статистики та структур планування при органах місцевого самоврядування;

З) Управлінська, яка виглядає закономірним підсумком функціонального призначення підсистеми моніторингу з огляду на її управлінську концепцію, якої ми дотримуємося у своєму дослідженні.

Діапазон запланованих функцій дозволить забезпечити органи селищної ради необхідною інформацією для ухвалення відповідних рішень щодо розробки, реалізації та коригування сільської соціально-економічної політики. З огляду на це як об'єкти моніторингу ми виділимо, по-перше, самі сільські території, сільське населення, як носій і виразник сільських інтересів. Як спеціальні об'єкти для моніторингу виділимо соціально-економічне середовище та процеси, що відбуваються в ній в результаті діяльності органів управління, населення, економічних та соціальних суб'єктів під впливом

факторів внутрішнього та зовнішнього характеру. Цим забезпечимо комплексність та управлінську послідовність її діяльності. Загалом, подібна підсистема може бути представлена в наступному виконанні (рисунок 3.3).

Рисунок 3.3 – Система моніторингу розвитку Лука-Мелешківської ТГ

Моніторинг економічних функцій доцільно проводити показниками, які приведені в додатку В.

Ще одним важливим методичним аспектом є оціночна інтерпретація виявлених показників. Отримані фактичні значення повинні інтерпретуватися з позицій відповіді питання, реалізується конкретна функція у повному обсязі, частково чи взагалі реалізується.

Для цього ми пропонуємо шкалу оціночних інтервалів для функціональної інтерпретації результатів моніторингу сільських територій (таблиця 3.2)

Таблиця 3.2 – Оцінка реалізації функцій сільськими територіями з урахуванням інтерпретації результатів моніторингу у межах показників

Група показників	Фактичне значення	Функціональна інтерпретація
Відносні показники, які виражені часткою в питомій вазі	До 0,25 (25%) Від 0,26 до 0,54 Більше 0,5	Функція виконується частково Функція виконується не достаньо Функція виконується достатньо
Кількісні показники	Наявність Відсутність	Функція виконується Функція не виконується
Охоплення	До 0,25 (25%) Від 0,26 до 0,54 Більше 0,5	Функція виконується частково Функція виконується не достаньо Функція виконується достатньо
Приріст/збиток	Приріст Збиток	Функція виконується Функція не виконується

На підставі співвідношення отриманих фактичних значень означених показників в результаті проведення моніторингу з шкальованими їх значеннями за відповідною представленою в таблиці 3.2 градації робиться висновок щодо кожної функції про характер її виконання. Це, на додаток до інструментарію REGION-аналізу дозволяє досліджувати процеси багатофункціонального розвитку сільських територій поза межами загальноприйнятої програми статистичних спостережень, що забезпечує взаємодоповнюваність вироблюваної інформації та високий рівень об'єктивності та релевантності результатів моніторингу для прийняття рішень щодо подальшого розвитку функцій сільської місцевості.

В організаційно-методичному плані формування підсистеми моніторингу багатофункціональності сільського розвитку та її включення до існуючого механізму управління та місцевого самоврядування вимагає розробки спеціальної логічної послідовності реалізації етапів. На її основі далі можна буде здійснювати дорожнє картування процесу вдосконалення організаційно-економічного механізму багатофункціонального розвитку сільських територій, в частині управління.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз соціально-економічного розвитку сільських територій нерозривно пов'язані з ідентифікацією їх функціональних особливостей, а також виявлення диспропорцій та дисбалансів у системі реалізованих функцій.

Спираючись на ці умови нами, був розроблений методичний підхід щодо виявлення дисбалансів у реалізації соціально-економічних функцій сільських територій («REGION-аналіз»), що дозволяє сформувати комплексну «картину» багатофункціональності діяльності сільських територій, які входять до ОТГ.

Порядок реалізації організаційно-методичного підходу включає 9 етапів, 6 підблоків у розрізі соціально-економічних функцій. Соціальний блок функцій включає наступні аналітичні сфери: демографія, сільське середовище, інфраструктура. Економічний блок функцій включає оціночні сфери: зайнятість населення, підприємництво, фінансова складова.

Використовуючи метод вагових коефіцієнтів, проводився розрахунок сукупних оцінок рівня реалізації соціально-економічних функцій сел, які входять до складу Лука-Мелешківської ТГ. Для підвищення точності розрахунок кількісних показників (на базі офіційних статистичних даних) було доповнено експертною оцінкою якісних параметрів. В результаті нами складено угруповання сільських муніципальних районів за рівнем збалансованості реалізації соціальних та економічних функцій.

Даний підхід дозволяє отримати комплексне уявлення про реалізацію функцій в окремо взятих селах Лука-Мелешківської ТГ та побудувати типологію сільських територій за рівнем збалансованості в виконання функціональних завдань.

Розробка прикладних пропозицій для зниження дисбалансу соціально-економічних функцій сільських територій Лука-Мелешківської ТГ має здійснюватися з урахуванням результатів аналітичних процедур та

обґрунтованих до включення нових блоків організаційно-економічного механізму функціонального розвитку сільської місцевості.

В якості перспективного інструменту муніципального менеджменту пропонується використати проєктний метод. Він передбачає розробку та реалізацію короткострокових проєктів, що мають диференційовану цільову орієнтацію відповідно до переважної функціональної орієнтації сільських територій, відповідно до угруповання селищ Лука-Мелешківської ТГ за рівнем збалансованості реалізації соціально-економічних функцій.

У дослідженні аналітично виділено чотири групи територій залежно від комбінації ступеня реалізації соціальних та економічних функцій: території з відстаючим соціальним та відстаючим економічним блоками функцій; території з сильним соціальним, але відстаючим економічним блоками функцій; території із сильними соціальним та економічним блоками функцій; території з відстаючим соціальним, але сильним економічним блоком функцій. Для кожної групи територій нами пропонується адаптивний набір заходів, які необхідно реалізувати у рамках проєктного підходу. Для апробації запропонованого підходу щодо усунення функціональних дисбалансів сільських територій відібрано «полярні» райони з мінімальними (с.Прибузьке) та максимальними (с.Сокиренці) показниками інтенсивності реалізації функцій. Для с.Прибузьке розроблено аналітико-управлінську картку локальних проєктів, які поєднують «рамкові» заходи стратегії розвитку громади та орієнтованих на «підтягування» відстаючого блоку функцій.

Для функціонування організаційно-економічного механізму багатофункціонального розвитку сільських територій потрібна актуальна інформація щодо інтенсивності реалізації функцій селами. Для цього пропонується використовувати управлінський інструментарій моніторингу, який дає можливість інтерпретувати інформацію про збалансованість функціонального розвитку сільських територій, виявляти дисфункціональні стани, коли ряд функцій не виконуються або виконуються у недостатньому обсязі. Розроблена система моніторингу є доповненням до загального

аналітичного масиву при вдосконаленні підходів, методів, механізмів, моделей та інструментів розвитку сільських територій.

В результаті було представлено комплекс інформаційних, аналітичних та діагностичних заходів для покращення якості інформації, що використовується при:

- розробленні нових та коригуванні вже реалізованих програм та проєктів соціально-економічного розвитку сільських територій;
- доповненні матеріалів інвестиційно-інноваційної та галузевої привабливості території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. Демографія та соціальна економіка, 2017, № 3 (31) – С. 48-60.
2. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 995-р // Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 489-р. // Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80#Text>
4. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 124 // Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text> (
5. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України: постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 року № 197 // Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 489-р. // Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80#Text>
7. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" від 31 березня 2020 року № 552-IX // Законодавство України: сайт. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

8. Щодо концептуальних підходів до стратегії розвитку села..Національний інститут стратегічних досліджень: аналітична доповідь. 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_18_2021.pdf
9. Малік М.Й. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент). – Київ: ННЦ ІАЕ, 2020. – 624 с.
10. Трансформація сільського розселення в Україні: кол. моногр. / за ред. Т.А. Заяць; Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 298 с.
11. Населення України. Соціально-демографічні проблеми українського села / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. – Київ, 2021. – 468 с.
12. Рогожин О.Г. Інформаційні технології управління соціальним розвитком сіл в Україні. *Математичне моделювання в економіці*. 2020. Вип. 1. С. 17–25.
13. Якуба К.І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України. *Теорія, методологія, практика*. Київ: ННЦ ІАЕ, 2017. 362 с.
14. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської торії і практики. *Економіка України*. 2022. № 4. С. 62–70.
15. Лендел М.А. Зарубіжна практика управління розвитком сільських територій: трансформація досвіду для України. *АгроІнком*. 2022. № 4–6. С. 66–74.
16. Непочатенко О.О. Державна політика у сфері розвитку сільських територій: вітчизняні реалії та європейський досвід. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: економічні науки. 2022. Вип. 4. С. 149–153 URL.: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/149.pdf>.
17. Ярмоленко Ю.О. Основні підходи до стратегічного планування сталого

розвитку АПК України та європейський досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2019. – № 4 URL.: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/5/03.pdf>

18. GDP per capita, PPP (current international \$). The World Bank. URL.: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
19. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth // EUR-Lex Access to European Union law. URL.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC2020>
20. EU rural development policy 2007–2013. European Communities, 2008. URL.: https://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf
21. Agriculture and rural development. European commission . URL.: <http://www.un.org/esa/agenda21/natlinfo/countr/ec/agriculture.pdf>
22. Eurostat. An official EU website. NUTS. URL.: https://ec.europa.eu/comm/eurostat/ramon/nuts/home_regions_en.html.
23. Goss S. Annex 2: Defining and measuring rurality. June 2013. p. 6-12
24. Bengs C, Schmidt-Thomé K. eds. Urban-rural relations in Europe. ESPON 1.1.2 Final report. ESPON Monitoring Committee: Brussels. 2006
25. Champion T. Defining «urban»: the disappearing urban-rural divide. In International Handbook of Urban Policy, vol. 1: Continuous global issues, H.S. Geyer (ed.) . Edward Elgar: Cheltenham, 2007; 22-37 p.
26. Regional typology: Updated statistics. OECD, 2009, URL: www.oecd.org/gov/regional/statisticsindicators; Regions at a Glance. OECD, 2009. URL: www.oecd.org/regional/regionsataglance.
27. Dijkstra, L., H. Poelman Remote Rural Regions: How the proximity to a city influences the performances of rural regions. Regional Focus, 2008, No 1. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2009_01_metropolitan.pdf. 7
28. Богуш Л. Г. Соціальна інфраструктура об'єднаних громад України: підходи до розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 172–183.

- 29.Бочко О.Ю. Дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів. *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Одеського національного економічного університету»*
URL : <http://nvisnik.oneu.edu.ua/archive.php>
30. Гнибіденко І. Ф. Сільська соціальна інфраструктура: аспекти розвитку та зайнятості населення. К.: РВПС України НАН України, 2023. 54 с.
31. Готра В.В., Ковач А. Зарубіжний досвід розвитку сільських територій *Збірник наукових праць*. 2021. Випуск 2 (27), С.154-160.
32. Дмитрук А.Р. Економіко-соціальний механізм розвитку села. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. 2023. Вип. 166.С.158-162
- 33.Зварич І. Т. Зварич О. І. Формування інфраструктурних чинників соціально-економічного та культурного розвитку регіону. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 51. С. 46-58.
- 34.Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 60 с.
- 35.Осипенко М. В. Соціальна інфраструктура як чинник відтворення людського капіталу. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 3(76). С. 149-158.
- 36.Пакуліна А. А., Рудас Д. С., Пакуліна Г. С. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 93-100.
37. Панасюк В. М. Значення соціальної інфраструктури регіону у формуванні інноваційної політики. *Вісник Волинського інституту економіки і менеджменту*. 2018. № 21. С.213-220.
- 38.Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової та акад. НААН України М.А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. 864 с.
39. Талавирия М. П., Горай А. О. Розвиток сільських територій в умовах

- децентралізації. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 75-79.
- 40.. Шубалий О. М. Розвиток соціальної інфраструктури у сферах житлово-комунального господарства, транспорту і зв'язку регіону. *Економічний форум*. 2020. № 1. С. 46-53.
- 41.Коваленко Н. В. Децентралізація публічної влади в контексті сучасного розвитку України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 8. С. 563–583. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/purr_2020_8_12.
42. Мовчан У. І. Децентралізація в українській неопатримоніальній демократії: переваги, недоліки та шлях до потенційного миру. *Політикус*. 2021. Вип. 6. С. 44–48.
43. Пак Н. Т., Подвірна Н. С. Територіальні громади як основний елемент місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 29. С. 63–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_29_14
44. Письменний І. В. Територіальні громади як суб'єкти активного розвитку громадянського суспільства в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 1. С. 144-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2019_1_20
- 45.Тимошенко М. М. Методичні засади оцінки сталого розвитку сільських територій: алгоритм, структурна схема та інструментарій дослідження. Глобальні та національні про-блеми економіки : монографія. Миколаїв : Миколаївський нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського, 2018. С. 214-220.
- 46.Усюк Т. В., Фаріон Л. В. Методичні підходи до оцінки ефективності розвитку сільських територій за умов сталості. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 64-70.
47. Dasgupta P. The idea of sustainable development. *Sustainability Science*. 2017. № 2 (1). P. 5–11.
48. Endress L., Roumasset J., Zhou T. Sustainable Growth with Environmental Spillovers. *Journal of Economic Behavior and Organization*. 2005. № 58 (4). P. 527–547

49.Дмитрук А. Диверсифікації виробництва у сільських територіях. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології».

50.Лука-Мелешківська територіальна громада. Офіційний сайт.
<https://lmotg.gov.ua/>

